

Lantraser i genbank

Lantraser i genbank

Syftet med den här broschyren är att öka kunskapen om lantraser i genbank och om bevarandearbetet med dessa. Förhoppningen är att fler djur stannar inom genbanken och att risken för inkorsning av andra raser minskar. Dessutom är det önskvärt att fler djurägare ska bli intresserade av att hålla lantraser med genbank och bedriva aktivt avelsarbete med dem.

Jämtgetter. Foto: Tove Ekman

Text: Tove Ekman, Länsstyrelsen i Västra Götaland

Omslag: Värmländskt skogsfår. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Vad är en genbank?

De svenska lantrasernas genbanker består av ett antal enskilda genbanksbesättningar med levande djur. Syftet med att inrätta en genbank är att hela eller delar av en ras ska bevaras, samtidigt som andra delar av rasen kan nyttjas för andra ändamål. Om det finns en genbank blir risken för genetiska förluster mindre och man kan på ett hållbart sätt förädla produktionsdjur. Djur, alltså genetiskt material, kan gå från genbanken och ut i annan djurhållning. Däremot kan inte djur som inte har fötts in i en genbank tas in i banken annat än i undantagsfall.

I en genbank för man sluten stambok över en grupp djur vars gener och egenskaper ska bevaras. Sluten stambok innebär i princip att inga nya djur utifrån förs in. I undantagsfall kan dock stamboken öppnas, efter noggrant övervägande av de avelsansvariga om man hittar en oförädlad och noga dokumenterad stam av något djurslag. Om de nya djuren skiljer sig för mycket från dem som redan finns i stamboken bildas i stället en ny ras.

Ansvar för aveln inom en viss ras ligger vanligtvis på en rasbevarande förening.

I "genbanksägget" symboliserar gulan rasens genbank. I vitan kan delar av rasen utvecklas åt olika håll och utanför skalet kan korsningsavel ske, utan att detta äventyrar bevarandearbetet.

Ölandsgås. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Linderödssvin.

Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Att bli delaktig i genbank

- Köp djur med genbanksintyg
- Anslut djuren till genbanken genom genbankskontraktet
- Du har nu ett eget genbanksnummer och har en genbanksbesättning
- Du kan utfärda genbanksintyg för de djur du säljer

Så här fungerar en genbank

Genbankssystemet är organiserat med hjälp av tre dokument:

- genbanksintyg
- genbankskontrakt och
- årsrapport

Dokumenterna kan se olika ut för olika djurslag, men principen är densamma.

Det är viktigt att du kan hålla djuren i genbanken fria från inkorsning och att du förstår vikten av att de ska fortsätta vara oförädlade.

Genbanksintyget är ett härstamningsintyg med djurets stamtavla. Det får endast utfärdas av ägare till genbanksbesättningar. Detta dokument är grundkravet för att du själv ska kunna ansluta dina djur till genbankssystemet.

Genbankskontraktet får du från den rasbevarande föreningen. Det är ett avtal där du går med på att följa gällande regler och avelsplan för djurslaget. Efter att föreningen godkänt din ansökan är dina djur anslutna till genbanken och du får ett genbanksnummer. Nu har du i din tur rätt att utfärda genbanksintyg på de djur du säljer.

Årsrapporten, som är en förteckning över födda, inköpta, sålda och döda djur och eventuella sjukdomar, ska du varje år lämna till din rasbevarande förening. Vissa föreningar vill även ha in andra uppgifter om produktion, men de är oftast frivilliga. Syftet med årsrapporten är att man ska kunna följa upp hur lantraserna bevaras. Uppgifterna används av Jordbruksverket och FAO (Food and Agriculture Organization).

Gutefår. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Vad är en lantras?

En lantras är enkelt uttryckt en husdjursras av äldre typ. Lantrasbegreppet är dock inte helt självklart och ingen beskrivning stämmer till hundra procent på alla de raser vi kallar för lantraser.

Den definition som bäst reder ut lantrasbegreppet och i dag är allmänt accepterat inom lantraskretsar skrevs av Håkan Hallander och lyder som följer:

”En lantras kan definieras som en population som levt tillräckligt länge i ett område för att ha hunnit anpassa sig till områdets olika förhållanden. Detta beroende av och anpassning till hemområdet, ’torvan’, är lantrasens främsta egenskap.” Hallander 1998.

I anpassningen till ”torvan” ingår påverkan från många faktorer, såsom klimat, jordmån, landskapsstruktur, betesväxter, sjukdomar, skötsel- och fodervanor, samt brukarens önskemål om produkten. Eftersom man inte haft standardiserade mål varierar lantraser ofta ganska mycket mellan olika individer inom samma ras, exempelvis i färg. Lantraser anses vara härdiga och ha goda föräldraegenskaper.

I stort pratar man om Sveriges husdjursgenetiska resurser där alla raser med ursprung i, eller som haft stor betydelse i Sverige räknas in. Några av dessa är svensk röd och vit boskap, svensk lantrasget, gotlandsfår (pälsfår), våra svenska hundraser och många fler. De minst förädlade av dessa genetiska resurser kan även sägas vara lantraser och några av dessa lantraser har i sin tur en så kallad genbank. I en genbanken bevaras rasegenskaper och gener med så lite förändring som möjligt.

De lantraser i Sverige som har genbank, härstammar från grupper av djur som funnits kvar, ofta i avlägsna bygder. Man har efter intervjuer, jämförelser med gamla foton, efterforskning eller på annat sätt konstaterat att de är av äldre typ och har liten eller ingen känd inkorsning av utländska raser. Djurägarna har i regel under lång tid använt sina egna djur och i liten utsträckning tagit in nya djur i besättningen. Trots att dessa människor i många fall blivit ifrågasatta när de hållit fast vid det gamla har de fortsatt att hålla djuren och ofta också brukat jorden, som man alltid gjort. Innan 1850-talet kan man i princip säga att de flesta av lantbrukets djur var av lantras. Inkorsning har naturligtvis skett i och med att folk flyttat och haft sina djur med sig. Effekten av inkorsning har dock varit mycket begränsad eftersom lokal anpassning och härdighet varit den viktigaste egenskapen hos husdjuren.

Jämtget. Lantraser är en produkt av det gamla självhushållande bondesamhället. En liten del av Sveriges befolkning lever i dag under självhushållsliknande förhållanden. För dessa och andra som vill ha husdjur för husbehov passar lantraserna utmärkt. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

I Sverige bodde fram till 1930-talet fler människor på landsbygden än i städerna. För att jordbruket skulle klara att försörja den växande stadsbefolkningen fick bönderna ofta hjälp av staten att byta sina djur mot utländska mer högproducerande.

Under 1700-talet och 1800-talet var stora delar av landskapet hårt nyttjat vilket i delar av landet resulterade i ett mycket öppet, nästan trädlöst landskap. Med bättre redskap och hopslagning av små tegar till större fält blev lantbruket effektivare. Landskapet har numera betydligt mer träd och skog.

En specialiserad värpras bör inte visa ruvlust eftersom en höna inte värper under den tid hon ruvar och föder upp kycklingar. Den egenskapen är dock högt skattad hos människor som har höns för sällskap eller produktion till det egna hushållet. Lantrashönsen har god ruvlust och tar väl hand om sina kycklingar.

Varför finns det så få djur av varje ras?

De flesta husdjur, utom ankor och gäss och i viss mån gris, har vad man vet domesticerats utanför Norden. Vid den tidpunkten när de flesta av våra nuvarande husdjur domesticerades var stora delar av Europa täckta av is. Domesticeringen av hund var tidigast. Av lantbrukets djur var geten och fåret bland de tidigaste. Denna domesticering skedde i nuvarande Iran och Irak för omkring 10 000 år sedan. Senare domesticerades även nötkreaturen, grisen och hästen.

Efter domesticeringen ändrades förhållandena i jordbruket och därmed lantbrukets djur långsamt. Den viktigaste egenskapen hos husdjuren har hela tiden varit förmågan att anpassa sig till miljön.

Den agrara revolutionen började i England och Frankrike i slutet av 1700-talet och spreds sedan vidare. I Sverige skedde denna förändring främst genom laga skifte från 1800-talets mitt. Den agrara revolutionen ledde till att livsmedelsproduktionen kunde öka kraftigt samtidigt som den tog mycket färre människor i anspråk. Detta ledde i sin tur till den industriella revolutionen; nu fanns det folk som kunde arbeta i fabriker. För att föda alla dessa människor började högre och högre krav ställas på jordbrukets utveckling och då även på de livsmedelsproduce-

Orusthöns. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Lappgetter. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

rande djuren. Den agrara och den industriella utvecklingen går därmed hand i hand eftersom lantbruket ofta utnyttjat de tekniska framstegen inom industrin. I Sverige skedde den industriella revolutionen på 1850-talet, nästan 100 år senare än i England. Det är sannolikt en anledning till att våra lantraser i stor utsträckning korsats bort och ersatts med engelska och europeiska husdjursraser. I dessa länder hade man helt enkelt kommit längre med förädlingen vid den tidpunkten.

Kraven på ökad produktivitet har gjort att produktionsformerna har ändrats och blivit mer och mer standardiserade. Härdiga djur som klarar svält, dåliga stallar och dåligt foder behövs inte längre, utan djur som producerar mycket. Förhållandena i produktionen är i dag mycket starkare reglerade och foder är i mindre utsträckning en begränsande faktor. Vi har också fått större och större tillgång till utländska foderråvaror som majs och soja. Viktigt att tänka på i sammanhanget är att de flesta moderna raser tills för inte så länge sedan var lantraser. Namnen på raserna avslöjar många gånger från vilken region raserna härstammar,

Myskanka. Foto: Urban Wigert

I länder där stora delar av befolkningen fortfarande är självförsörjande är lant-raser i allra högsta grad värdefulla. Den gamla tibetanska boskapen producerar omkring 300 liter om året. Jämför man det med en Holsteinko som mycket väl kan ha en produktion på omkring 12 000 kg/år ter den sig synnerligen lågproducerande. Vänder man på perspektivet och föreställer sig att man placerar en Holstein under samma förhållanden som den tibetanska boskapen inser man snabbt att tibetanen är högproducerande under dessa förhållanden. Kraftfoder existerar inte och betesmarkerna som ligger mer än 3 000 meter över havet är bergs- eller halvöknar. (från Hallander 1998).

exempelvis Hereford, Aberdeen Angus och Oxford Down. Undantag är hybrider och raser som är en blandning mellan olika raser, något som är vanligt bland grisar och höns. Det är också grisarnas och fjäderfänas produktionssystem som är mest standardiserade och industrilika.

Varför ska vi bevara lantraser?

Det finns många skäl till att bevara äldre typer av husdjur som inte längre kan konkurrera i modernt lantbruk.

De bidrar till den biologiska mångfalden

Ett av de främsta skälen är att Sverige skrivit under *konventionen om biologisk mångfald*. Här ingår allt levande, deras gener och miljöer och således också äldre typer av husdjursraser. Varje land har sina egna husdjursresurser och är ansvariga för att bevara dessa.

Konventionen om biologisk mångfald

Konventionen om biologisk mångfald är en global konvention om naturvård och artskydd. Konventionen, som har arbetats fram inom FN-systemet, undertecknades vid FN:s konferens om miljö och utveckling (i Rio, 1992) och trädde i kraft 1993.

De kan behövas i framtiden

Ett starkt vägande skäl till att ha stor mångfald (många raser) är att säkra framtida eventuella behov inom och vid sidan av produktionsavel. Om produktionsförutsättningar och klimatet ändras behövs kanske återigen hårdigare djur som klarar sig på mindre resurser. Det är också viktigt att kunna möta framtidens behov av olika typer av djur när avel för hög produktion snävar in urvalet mot få egenskaper. Genetisk mångfald är dock en grundförutsättning för att kunna förädla fram nya egenskaper.

Man kan göra jämförelsen med målarfärg, även om jämförelsen haltar något. Lantraserna får representera grundfärgerna. De flesta vill dock ha en fräck blandfärg (som får representera en ras som är anpassad till dagens produktionskrav) i sitt kök. Men för den sakens skull slänger inte målaren bort grundfärgen när han blandat färdigt sin färg. Nästa gång han ska måla kan det vara en annan blandning som gäller.

Djuren är viktiga för kulturarv och naturvård

Lantraser är också en del av vårt levande kulturarv och deras unika genkombination är lika mycket värd att bevara som gamla byggnader och konstföremål. Lantraserna vittnar om våra förfäders hårda förhållanden

Gotlandshöns. Foto: Tove Ekman

och krav på djur som klarade att försörja sig och producera under dessa mycket torftiga förutsättningar. Betesdjuren bland lantraser passar också mycket bra som naturvårdare. De har bra födosöksegenskaper och klarar att föda sig på magra beten samtidigt som betestrycket blir bra. Djuren är ofta lätta och tar sig fram bra i terrängen jämfört med tyngre djur. Att hålla lantraser som betesdjur i reservat med värdefulla kulturmiljöer är positivt, inte bara för att det ser tidsenligt ut utan också för att det är dessa djurs betesteknik och vanor som skapat landskapet.

Djuren kan behövas för forskning

Man ska inte förringa möjligheten till forskning när det gäller mer ursprungliga djurraser. Genetiska studier kan exempelvis berätta mycket om hur folk rört sig i världen och om de haft sina husdjur med sig.

Det finns estetiska skäl!

Den mångfald i färg, form och egenskaper som lantraser bidrar med berikar också våra liv och gör djurägandet roligare. På senare år har bl.a. skinnprodukter från lantraser börjat användas inom kläd- och möbeldesign, mycket tack vare den stora variation som finns.

Bohuslän-Dals Svarthöna.

Foto: Tove Ekman

Naturvård med lantraser

I Hornborgasjöns naturreservat håller man lantraser för att restaurera och sköta reservatets strandängar och övriga betesmarker. Tack vare skötseln är Hornborgasjön en av Sveriges främsta fågelsjöar. Här utförs naturvård av en betande väneko. Foto: Jesper Eggertsen

bevara = spara och skydda

Hur går bevarandearbetet till?

Bevarandet av biologisk mångfald är starkt befäst i myndighetsarbete i Sverige i dag. Mångfalden hos husdjur ingår som tidigare nämnts i den biologiska mångfalden och börjar få mer spelrum. Bevarandearbetet innebär inte en rekonstruktion av något som en gång i tiden funnits utan i stället bevarande av något som finns kvar. Arbetsmetoderna liknar i mångt och mycket det som djurparker bedriver för att rädda vilda utrotningshotade djur. Många djurparker håller också lantraser och bidrar till bevarandearbetet. De fungerar dessutom som ett fönster mot allmänheten.

Rasbevarande föreningar är viktiga

Det är tack vare enskilda djurägare och de rasbevarande föreningarna som det finns några lantraser kvar att bevara. De rasbevarande föreningarna är ideella organisationer som bedriver kontroll av djurens härstamning och för register över djuren i genbanken. Varje förening har en avelsplan som är godkänd av ansvarsmyndigheten Jordbruksverket. Föreningarna skriver kontrakt med djurägare som vill hålla genbank. Föreningarna ger också ut skrifter, utför rådgivning och ordnar möten och andra aktiviteter.

Att få träffa och klappa en livs levande get är en stor upplevelse för många barn från stan. Många djurparker har på senare tid valt att ha lantraser i "barnens zoo".

Foto: Tove Ekman

Vad innebär det att vara genbankshållare?

Att hålla genbank är varken svårt eller speciellt besvärligt. Mycket av det arbete som krävs när det gäller märkning och journalföring måste man enligt svensk lag ändå utföra. Att hålla genbanksdjur kan i stället bli en extra dimension till djurägandet. Genom medlemskapet i en lantrasförening kan man träffa många kunniga och mycket engagerade människor. Många tycker att det är roligt och viktigt att göra en insats för bevarandet av våra svenska lantraser. Du behöver inte heller känna dig tvungen att producera många djur för försäljning till nya genbanker. Det allra viktigaste är att djuren finns där som en levande genbank. Då och då kanske du kan sälja några djur och därmed har du bidragit till genflödet.

Ringamålako. Foto: Conny Karlsson

Linderödssvin. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Den frusna genbanken utgör en reserv

Den frusna genbanken ska räknas som en slags reserv om rasen skulle drabbas av inavelsdepression eller om antalet djur skulle bli väldigt lågt i händelse av en katastrof. Materialet kan också vara viktigt för att ”spola tillbaka bandet”. Det är i dag svårt att avgöra i vilken utsträckning raserna förändras av att de inte till fullo hålls i sina ursprungliga miljöer. Vi vet inte heller vilka gener som av slumpen försvinner ur raserna. Varje år samlas sperma in från tjurar och bockar eller baggar och förvaras sedan nedfryst för eventuell framtida användning. Undantaget är tjursperman där man kan använda delar av spermalagret för seminering i det löpande avelsarbetet, eftersom en del djurägare inte har möjlighet att hålla tjur för naturlig betäckning. Ännu finns ingen samling av sperma från svin, hönsraser och kaniner, men det kan bli aktuellt i framtiden. Att även spara embryon och ägg kan bli vanligare och mer aktuellt i framtiden.

Det viktigaste är att inavel i rasen som helhet hålls på en låg nivå, inte vad den enskilda parningen resulterar i. Därför är det ingen katastrof om man av praktiska eller ekonomiska skäl inte kan byta exempelvis baggen varje år. Viktigt är dock att inte djur som aldrig gått i avel slaktas till förmån för välanvända djur i släktskapsparningar.

Avelsarbetet med lantraser

Lantraserna har unika genkombinationer och egenskaper som är värda att bevara. Därför är det av yttersta vikt att hålla raserna rena från inkorsning av andra raser. Viktigt är också att inte ha några ensidiga avelsurval efter speciell färg eller ökad produktion. Djur ska inte användas i avel om de har missbildningar, är aggressiva, inte kan ta hand om sina ungar eller misstänks ha inkorsning av annan ras. Djuren ska vara friska, klara av att föda upp sina ungar och vara hanterliga att handskas med. Detta räcker som en grundläggande plan för din avel.

Undvik inavel

Lantraser tycks vara relativt okänsliga för de negativa effekterna av inavel. Genom att då och då byta djur med någon annan genbank eller slakta och köpa en ny undviker du på ett enkelt och effektivt sätt skadliga nivåer av inavel. Bäst för rasens bevarande är om så många praktiskt fungerande individer som möjligt går i avel och att könsfördelningen är jämn. Därför att det bra om du kan ha fler än en hane i din grupp. När antalet hanar och honor inom rasen är relativt lika hålls inavel på en ofarlig nivå. När du ska byta handur är det bra att höra av sig till genbanksansvarig för rasen för att få tips och råd om vart du ska vända dig för att hitta en för bevarandet lämplig hane. I vissa fall kan en ursprungslinje vara viktig att behålla inom rasen.

Tupp av rasen Orusthöna.

Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Alla kan bidra!

Det är viktigt att det finns så många små spridda besättningar som möjligt, eftersom chansen är större att könsfördelningen blir jämn. Hur mycket genetisk variation som kan bevaras beror enkelt uttryckt på hur många hanar som får chansen att reproducera sig. Även om du bara har möjlighet att hålla ett fåtal djur bidrar du i princip lika mycket som en besättning med många honor, om de håller sig med samma antal hanar. Hos många djurslag är det komplicerat och ibland omöjligt att ha mer än en hane i flocken.

Avelsgården måste vara säker

Hela idén med genbank bygger på vikten av att behålla raserna rena utan inblandning av annan ras. Naturligtvis är det lättast att ha kontroll över detta om du enbart har en ras av varje art. En del lantrasägare har mer än en ras och då måste man ha säkra avelsanläggningar. Säker avelsanläggning är lite olika för olika djurslag (arter).

Hönor kan exempelvis spara levande sperma i äggledaren under nära tre veckor. Det innebär att hönsen måste hållas åtskilda med enbart en tupp under lika lång tid för att vara säker på att han blir far till kycklingarna. Mellan rastgårdarna måste man ha tätmaskigt nät för att det inte ska finnas risk att kycklingar kommer på fel sida. En kyckling av fel ras kan gömma sig bland de andra kycklingarna och när den växer upp är det inte helt säkert att du ser att den är en annan ras. Har du grannar med höns är det säkrast att ha de egna i hönsgården under minst tre veckor innan man låter hönorna lägga sig på ägg.

För får och getter gäller dubbla stängsel som är tillräckligt höga för att djuren inte ska kunna hoppa över. Skulle fel ras tjuvbetäcka en tacka måste lammet tas ur genbanksbesättningen.

Dala-Pälsfår.

Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Eftersom risken för att det blir fel är så stor rekommenderas starkt att du i första hand väljer att endast ha en ras av varje djurart.

Utanför betäckningssäsongen kan baggar från flera raser gå i en grupp. Här ett glatt gäng med Gutebaggar och Värmländska skogsfårsbaggar.

Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

En liten historia

En lantrasägare från Skåne berättade denna lilla historia. Mannen har Skånska Blommehöns i genbank, hans granne har också höns men bor så långt bort att risken att hönsen ska blandas är minimal. Ett år när kycklingarna kläcktes tyckte mannen att en av kycklingarna såg lite konstig ut. Han frågade då sina barn om de kände till att något ovanligt hade hänt. På gården finns en hund och barnen berättade att de kommit på hunden på gårdsplanen med ett ägg i munnen. De hade då lagt ägget bland de andra som skulle ruvas. Det visade sig att hunden varit på grangården och stulit ägg och att detta ägg som råkade hamna under en Blommehöna i själva verket var från en helt annan ras.

Denna lilla, men sanna historia får illustrera hur viktigt det är att hålla ögonen öppna för att ovanligheter dyker upp i en genbanksbesättning.

Se upp med avvikande individer!

Det är bra om du lär dig urskilja olika typiska drag som raserna har. Då kan du lättare upptäcka om det av misstag korsats in någon annan ras. Misstänker du att ett djur inte är renrasigt, t.ex. om du köpt ett nytt genbanksdjur vars ungar ser väldigt annorlunda ut, tveka inte att kontakta lantrasföreningen. Det finns erfarna människor som kan hjälpa till att avgöra. Ett exempel på tecken på inkorsning är långa svansar hos allmogefår. Alla allmogefår har kort svans. Ett annat tydligt tecken på inkorsning är gröna ägg hos höns eftersom det inte förekommer hos någon av de svenska lantraserna.

Inga ensidiga avelsurval!

Lantraserna i genbanken ska bevaras med stor variation. Inga ensidiga avelsmål i förädlings syfte för speciella produktionsegenskaper eller standardiserat utseende får förekomma inom bevarandearbetet. Kraven ställs i stället vid avelsurval på inre egenskaper som klimatisk härdighet, motståndskraft mot sjukdomar, bra föräldraegenskaper, lynne och rimlig produktivitet.

Gotlandskaninen kan ha en mängd olika varianter av teckning och pälsfärg. Foto: Tove Ekman

Så här sköter du dina djur

Lantraser är, som tidigare nämnts, anpassade efter hårdare förhållanden än vi har i dag. Därför är det viktigt att tänka på några saker när det gäller deras skötsel.

- Lantraser passar inte bra på för rika åkerbeten. De passar däremot mycket bra på de magrare naturbetesmarkerna som är de marker de gått på historiskt sett.
- Kraftfoder är nästan alltid överflödigt och kan vara direkt skadligt då djuren kan bli för feta. Dräktiga och digivande djur kan få kraftfoder i begränsade mängder.
- Fjäderfä av lantras mår dåligt av att vara instängda under längre perioder. Bäst mår de om de får gå fritt och sprätta på gödselstacken som förr i tiden. De har en god flyktförmåga och klarar sig ofta bra undan rovdjur.
- Lantraser är ofta mindre och med en annorlunda kroppsbyggnad än modernare raser. Man kan därför lätt få intrycket att de är magra, vilket inte behöver vara fallet.

Det är alltså ganska stor risk för överutfodring, speciellt i de fall man håller djuren enbart för sällskap eller naturvård och inte produktion. I lantrasföreningarna finns kunniga människor som kan hjälpa till med information kring utfodring och skötsel av lantraser.

Ett fenomen som ofta dyker upp är att många som inte är vana att se lantraser tycker att de är väldigt magra. Oftast är detta inte fallet, utan det beror på att man jämför lantraserna med modernare raser. En Bohuskulla ser naturligtvis liten och mager ut i jämförelse med en Charolais, båda används som naturvårdare och dikor. Den stora skillnaden är att Bohuskullan är en mjölkras, medan Charolais är en tung köttras. Jämför man Bohuskullan med en högproducerande Holstein ser den inte längre mager ut, men antagligen ganska liten. Foto: Krister Kortebäck

Lappget. Foto: Tom Svensson, Nordens Ark

Besökare i dina stallar bör ha skoskydd eller låna stövlar från gården. Foto: Tove Ekman

Tänk på smittskyddet!

I kommersiella besättningar är smittskydd oftast en självklar del av vardagen. I en liten hobbybesättning, som många lantrasdjur finns i, är det kanske inte alla gånger lika självklart. Samtidigt är det viktigt att individer av hotade husdjursraser inte drabbas av sjukdomsutbrott eftersom de då riskerar att dö ut.

Smitta sprids framför allt med:

- Djurkontakter vid exempelvis mässor och visningar.
- Besökare, t.ex. andra djurägare, veterinärer, foderleverantörer.
- Redskap, utrustning och maskiner man lånar in.
- Egna besök i andra besättningar, i Sverige eller utomlands.
- Utländska besökare som haft djurkontakt.

Du kan skydda dina djur genom några förhållningsregler:

- Fråga besökare om de nyligen varit i kontakt med djur. Var restriktiv när du släpper in folk bland dina djur.
- Se till att besökare använder skyddskläder, helst från den egna gården. Speciellt viktigt är att använda skoskydd eller gårdens egna stövlar.
- Låt besökare tvätta händerna både före och efter besök hos dina djur.
- Låt inte transportörer gå in i ladugården. Gå inte heller själv in i transportbilen.
- Köp endast friska, kontrollerade djur.
- Isolera nyinköpta djur, helst 3–4 veckor.
- Se till att verkstolar, fårklipparens utrustning och dylikt är desinfekterade.
- Om du eller besökare varit utomlands och haft djurkontakt ska ni vänta minst 48 timmar mellan vistelsen i utländska och svenska djurstallar. Det är också viktigt att tänka på att salmonella är vanligare utomlands än i Sverige och att du kan smitta dina djur efter kontakt med t.ex. infekterad mat.

Vänekor. Foto: Urban Wigert

Rasbevarande föreningar med genbank

Svenska Lanthönsklubben

www.kackel.se

Höns: Bohusläns-Dals Svarthöna, Gammalsvensk dvärghöna, Gotlandshöna, Hedemorahöna, Kindahöna, Orusthöna, Skånsk Blommehöna, Åsbohöns, Ölandshöna, Öländsk dvärghöna

Ankor: Blekingeanka, Svensk Blå Anka, Svensk Gul Anka, Svensk Myskanka

Gäss: Skånegås, Ölandsgås

Gutefår. Foto: Jesper Eggertsen

Föreningen Svenska Allmogefår

www.allmogefar.se

Får: Dala-Pälsfår, Gestrikefår, Helsingefår, Klövsjöfår, Roslagsfår, Svärdsjöfår, Värmlandsfår, Åsenfår

Föreningen Gutefåret

www.gutefar.se

Får: Gutefår

Föreningen Allmogegeten

www.allmogegeten.se

Getter: Göingeget, Jämtget, Lappget

Föreningen Allmogekon

<http://home.swipnet.se/allmogekon/>

Nötkreatur: Vänekon, Ringamålakon, Bohuskulla (en variant av fjällko)

Föreningen Gotlandskaninen

<http://hem.passagen.se/gotlandskaninen/index.html>

Kanin: Gotlandskanin

Föreningen Landtsvinet

www.landtsvinet.nu

Svin: Linderödssvin

Andra lantrasbevarande föreningar:

Sveriges Rödkulleförening

www.rodkullan.nu

Nötkreatur: Rödkulla

Svensk fjällrasavel

www.fjallkon.org

Fjällko och Fjällnära ko som är en ursprunglig rasvariant.

Lästips

Andreas Alskog och Magnus Berg, 2000. Sällsynta husdjur och räddande eldsjälur. Bilda förlag, Stockholm

Curt Matzon, 2002. Lantraser i fara – Husdjurens mångfald. Världsnaturfonden

Håkan Hallander, 1989. Svenska lantraser. Bokförlaget Blå Ankan, Veberöd

Håkan Hallander, red., 1993. Lantraser 93. Bokförlaget Blå Ankan, Veberöd

Håkan Hallander, red., 1998. Lantraser 98. Bokförlaget Blå Ankan, Veberöd

Jordbruksverket, 1996. Svenska husdjursraser. Jönköping

Jordbruksverket, 2003. Förslag till program för förvaltning av husdjursgenetiska resurser. Jönköping

Katarina Häll Larsson, 2006. Samling och lagring av husdjursgenetiskt material. Jordbruksverket, Jönköping

Naturvårdsverket, 1996. Rapport 4675, Lantraser i naturvården. Stockholm

Nordisk Genbank Husdjur – En permanent samarbetsorganisation under Nordiska Ministerrådet. www.nordgen.org/ngh

Ronny Olsson, 2004. Genbanker och rasramar för våra svenska lantraser av fjäderfän. Svenska Lanthönsklubben. Sätt & Tryckcenter i Klippan AB

Susanne Gustavsson och Peter Thorén, 2002. Svenska lantraser – kulturarv och genresurs. Om raserna, föreningarna och bevarandet. CBM skriftserie 4, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala

Bohus-Dals Svarthöns. Foto: Urban Wigert.

Sveriges Rödkulleförening använder sig inte av genbankssystemet utan driver sitt bevarandearbete under andra former. Rödkullan räknas dock till en av de svenska lantraserna. Foto: Urban Wigert

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036–15 50 00 (vx), Fax 036–19 05 46
E-post: jordbruksverket@sjv.se
Webbplats: www.sjv.se